

Generické maskulinum v češtině

Jana Valdřová, Ph.D., Univerzita Innsbruck, pro Výbor pro institucionální zabezpečení rovnosti žen a mužů Úřadu vlády ČR, Praha 06.03.2019.

Kontakt: jana.valdrova@gmail.com

Ve strukturní jazykovědě funguje maskulinum jako hyperonym podle rovnice *vědec = vědec i vědkyně*. Avšak „zahrnování žen“ ve skutečnosti marginalizuje až **znevídítelňuje** ženy:

(1) „Všichni naši noví členové zaplatili příspěvky.“

Výpověď mohla referovat o jednom muži a 99 ženách, „zahrnutých“ pod generické maskulinum. Pět mužských tvarů ve větě poskytuje jen malý prostor pro asociaci obsahu věty s ženami. Maskulinum dále může **zkreslovat skutečnost**:

(2) „Za pivo dáme víc než za knížky či **zubaře**! Za co **Češi** utrácení nejvíce?“

Maskulinum *zubař* se používá k označení muže-stomatologa i typu péče. To zvyšuje status mužů. Označení *Češi* nerespektuje odlišnou míru pití piva u mužů a žen.¹ Redukování názvů osob na maskulinum je **nezdvořilé** vůči ženám, jež se účastní veřejného dění:

(3) „Máme řadu **právníků**, kteří nám hluboce nezištně pomáhají.“ (Valdřová 2018: 184)

V různých jazycích vedly testy maskulina k formulování alternativ, dostupných z internetu pod hesly *generic masculine*, *gender-inclusive language* apod. České republiky se týkají doporučení Rady Evropy No. R (1990) 4. Doporučení CM/Rec (2007) požaduje „elimination of sexism from language and promotion of language that reflects the principle of gender equality“.

V češtině panuje snaha bagatelizovat problém, přestože a) čeština je kvůli bohaté rodové flexi problematičtější než jiné jazyky, b) vztah gender–jazyk se těší velkému zájmu mladé generace.² Členka ÚJČ AV ČR M. Pravidová dokazuje na citátu z Ústavy České republiky, že genderově vyvážené vyjadřování v češtině kvazi není možné:

(4) „Dnem, kdy se **poslanec** nebo **senátor** **ujal** úřadu **prezidenta** republiky, nebo dnem, kdy se **ujal** funkce **soudce** nebo jiné funkce neslučitelné s funkcí **poslance** nebo **senátora**, zaniká **jeho** mandát **poslance** nebo **senátora**.“

M. Pravidová upravila text následovně:

(5) „Dnem, kdy se **poslanec/poslankyně** nebo **senátor/senátorka** **ujal/a** úřadu **prezidenta/prezidentky** republiky, nebo dnem, kdy se **ujal/a** funkce **soudce/soudkyně** nebo jiné funkce neslučitelné s funkcí **poslance/poslankyně** nebo **senátora/senátorky**, zaniká **jeho/její** mandát **poslance/poslankyně** nebo **senátora/senátorky**.“³

Toto je moje úprava:

(6) „Poslanecký nebo senátorský mandát zaniká dnem nástupu do prezidentské, soudcovské či jiné funkce, neslučitelné s tímto mandátem.“

Na ÚJČ AV ČR se doporučeními Rady Evropy nikdo nezabývá. Přesto je nezbytné pracovat na změně vyjadřování a vždy znovu vysvětlovat veřejnosti, že genderově vyvážený jazyk není příkaz „Bruselu“, nýbrž přirozená součást mluvního projevu v demokratické společnosti. Naším úkolem je vyhledat v českých právnických a úředních textech generická maskulina, posoudit, zda legitimizují asymetrie v pojednání žen a mužů (srov. Šponďřová in Valdřová 2018 a další) a texty upravit.

¹ Týdenní spotřeba piva: muži 3,8 litru, ženy: 1,35. In: <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/2650859>, 13.11.2018.

² Přes 930 nálezů k heslu „jazyk a gender“ na www.theses.cz v roce 2018.

³ M. Pravidová, Magazín MF Dnes 31/2015, 6. 8. 2015.